EL TOSSOL:
EL MEU CARRER

PER
MIQUEL FANÉ I TORRENT

Les cases del Tossol

A la segona meitat del segle XIX, a la casa del número 19 del carrer del Tossol d'Arenys de Mar, vingueren els meus rebesavis -els germans Francesc i Josep Fané i Salvà- amb sa família, procedents de Sant Vicenç de Llavaneres, en una època en que, tan a aquí a Arenys de Mar com a tots els pobles de la costa catalana, la economia de la moderna agricultura començava a anar l'alça mentre la relacionada amb la "carrera d'Amèrica" ho feia a la baixa, imagino que, sobre tot, a causa dels canvis tecnològics i d'escala en la indústria naval.

Així ho trobem als papers que han dormit, fins fa ben poc, a la calaixera de casa els quals ens documenten la tan l'historial de la casa del número 19 del Tossol -des que es bastí- com tot l'historial de l'Horta de Can Fané del rial de Valldemaria –avui càmping El Carlitos"- que era l'horta de la qual en vivien els d'aquesta casa.

A les escriptures d'aquesta casa del carrer dit del Tossol 19 – *o sea "del alto suelo"* , com sàviament ens aclareix l'escrivà del corresponent document decimonònic- hi veiem com, en Josep Fané i Salvà passa, el 1885 de ser identificat com a simple "labrador" a ser-ho com a "propietario" en haver comprat la casa a un "Piloto de barco" – el "catalejo" del qual, pel cert, encara conservem a la casa-

Aquesta casa del Tossol, 19 –casa meva- es, com la majoria de les del carrer, un cas prototípic de "casa de cos" senzilla, amb la també prototípica evolució ara explicarem.

El carrer del Tossol, segons ens consta, és obert, com altres d'Arenys, amb una parcel·lació del segle XVII que es consolida amb la fortíssima embranzida demogràfica, que a tota la costa catalana es va donar al segle XVIII, i que va fer quadruplicar la població d'Arenys de Mar.

La placeta de la seva entrada, però, -als cinc cantons- tal com ens explica Pons i Guri en un article, és el resultat d'una encertada actuació urbanística, ja del segle XX, promoguda per Dolors Vilardell, la viuda d'Antoni Torrent, per enaltir-lo i, sobretot, per ennoblir l'entorn urbà de les seves ben dissenyades cases del davant on, diu, residia.

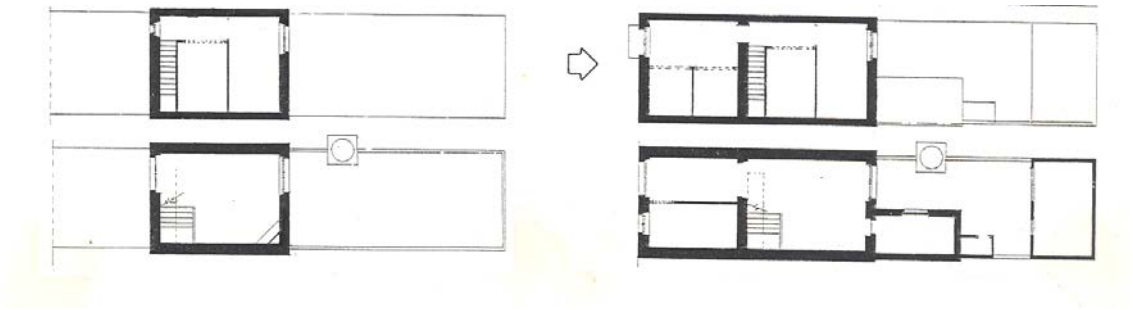

La placeta –tal com es pot veure al plànol original a l'AHFF- tenia que ser nomenada *"d'Antoni Torrent",* a l'entrada del *carrer "del Tossol",* però la política "cultural" municipal de principis del XX, per a immortalitzar Antoni Torrent, va posar el seu nom a tot el carrer, eliminant l'històric topònim de "Tossol".

A finals del anys 70 del segle XX, però, una tímida política cultural dels nostres primers ajuntaments democràtics, va intentar salvar aquest avui valuós topònim, posant-lo a la placeta, tot resultant així, la paradoxa que, el *carrer del Tossol* es diu "d'Antoni Torrent" i la *placeta d'Antoni Torrent*, es diu "del Tossol"

A totes les parcel·lacions del segle XVII i XVIII, com la del Tossol, les seves senzilles cases tenien pati al davant i eixida al darrera i, primitivament, constaven només d'una cuina-menjador a la planta baixa i d'una habitació amb alcova a la plata pis.

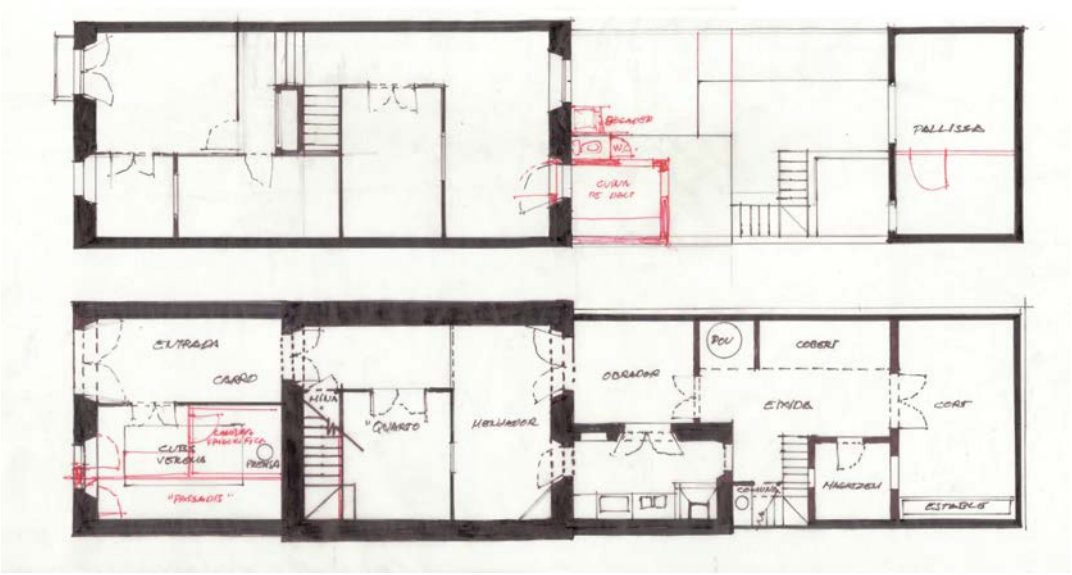
Aquestes primitives cases tenien poques obertures i menys vidrats . Un portal al pati del davant i un altre a l'eixida del darrere amb una finestreta d'un sol finestró amb un vidre minúscul sobre el portal, era tota la seva obertura a l'exterior. Al número 7 del Tossol encara en queda una de les últimes cases d'Arenys que mantenen el pati del davant.

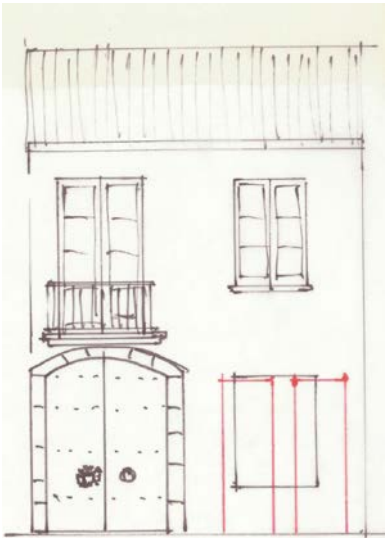

Lògicament, son pocs els "flashos" que conserva la meva memòria remota dels primers anys de la meva vida a la casa del Tossol, 19, on vaig viure des del meu primer any. Però, són suficients com per a que, amb els documents, les fotografies i les restes d'elements constructius, que es conserven a la casa, la pugui reconstruir.

La casa, com totes, patia d'un primitiu nucli amb parets de tàpia d'un colze de gruix –entre 50 i 60 centímetres- i d'un cós d'amplada –entre 5 i 6 metres- Eren de planta baixa i un pis, i estaven, com ja hem dit, reculades un cós de l'alineació del carrer.

Les primeres ampliacions que es feien en aquestes primitives cases, consistien en afegir-li pel darrera, a l'eixida, una edificació de mig cós per a la cuina i bastir un nou cos d'edifici a façana, eliminant el pati del davant. Al plànol de 1857 que es conserva a l'Arxiu Històric, es veu com aquest procés d'avançar la façana fins l'alineació de carrer està ja, al Tossol, molt consolidat. Casa meva, tenia el nou cos de façana més elevat que el primitiu a causa de la diferència de nivell entre la casa vella i el carrer.

És així com es genera la prototípica “casa de cós” de planta baixa i un pis -dels segles XVIII i XIX- quina façana es caracteritza per tenir l’entrada amb un portal de pedra picada amb l’arc esquercer, una gran finestra baixa lateral enreixada, un balcó amb finestral sobre el portal i una finestra petita lateral.

A la façana de casa meva, també hi havia el portal gran, amb l’entrada principal i el lloc per guardar el carro. Però, al costat devia tenir un gran finestral -o un portaló prou gran- que als anys 40 es va partir per tenir dues altres entrades. Un per a donar accés independent a l’habitatge habilitat a la planta pis i un altre per a accedir a la “nova” cambra frigorífica per a la carn i el “tocino” –que compartíem amb la “Rossita” gallinaire- bastida sobre on abans hi havia hagut els “cubs” per a la verema.

Així, des del portal de l’entrada del carrer, es baixava, amb uns graons, al cos antic de la casa on hi havia el menjador des d’on s’accedia a la cuina i a l’eixida. Junt al mur que havia sigut la primitiva façana reculada del carrer i havia l’escala d’anar a les habitacions del dalt el pis, sota la qual hi havia el rebost amb la fosca escala que baixava a la mina, un passadís soterrani que acabava al fons dels antics cubs de la verema , ara cegats i que, imagino, tot plegat, devia haver servit de bodega, però que

l'Antoni Pardo i jo –tindríem aleshores entre 5 i 10 anyets- la teníem condicionada -a la nostra manera, com ja us podeu imaginar- com a "la casa de la por".

A totes aquestes cases, l'eixida –el pati del darrere- era com un petit hortet amb cria de petit bestiar d'autoconsum – galliners, conillers ...- però, a la nostra, l'avi hi va bastir al fons, la cort del cavall, a baix i la pallissa al damunt. Era el normal en aquestes cases, que de fet eren "de pages" que el cavall i les bales de palla haguessin de travessar el menjador per anar a la cort.

El pou era fonamental per al subministrament d'aigua de boca. No totes les cases en tenien un només per ells. Molts eren mitjaners.

A l'eixida, prop del pou, hi havia **"la comuna"**, sobre la bassa de **la "mesquita"** –l'aigua fecal- que s'usava com a adob un cop venuda i transportada a l'horta corresponent, en cubs al carro.

A l'any 41, quan el meu avi i els meus oncles es van traslladar a la casa de l'horta per que els meus pares i jo ens podessin instal·lar aquí al Tossol 19, la casa es va reformar per tal que el nostre habitatge quedes tot a la planta pis, restant els baixos per a l'obrador –teníem una carnisseria i una "tocineria" a la plaça- amb l'habitació que es reservà l'avi i algunes dependències per a serveis de l'horta com era la possibilitat de guardar-hi el carro que, per Sant Antoni, el convertien en carrossa.

L'antiga façana d'aquesta casa es va demolir als anys 60, com tantes altres quan, en bastir-hi el segon pis, estàvem tots plegats emmirallats en la mal entesa modernitat de les façanes molt obertes, vidrades i enjardinades. Només les antigues portes de la casa encara es conserven –desmuntades- a l'horta de "Can Farra" pel seu ben treballat escut del pany amb l'àliga bicèfala, tot esperant poder donar-les-hi, allí, un nou emplaçament prou digne.

De cases com aquesta que he descrit, més o menys modificades, encara ens en resten molts exemples al carrer i, cal també dir, que les "cases bones" de Segle XIX, tipològicament no son pas diferents de les restants "cases de cos". Tenen també, planta baixa i dos pisos, però amb més obertures i més balcons a façana, i l'abans tradicional arc esquercer del portal, passa ara a ser un dintell recte i, les façanes, ara ja tenen, mes o menys, una arquitectura d'estil.

Al Tossol en tenim un excel·lent exemple amb les dues cases bessones -de planta baixa i dos pisos- d'un bon estil neoclàssic, que pels tussolencs de la meva edat eren Ca la Rotxeta i Can Rubirola -amb les respectives botigues- i que per Pons i Guri eren el "Magnífic Casal" dels Vinardell.

No tota la bona arquitectura de poble del XIX la trobem només en cases de cos de planta baixa i dos pisos. Hi ha cases amb la tradicional planta baixa i un pis, amb façanes d'estil, sense massa complicacions però amb molt bona composició i, al carrer en tenim algun exemple.

Els pagesos d'Arenys: La casa, L'horta i la vinya

Parcel·lacions com la del Tossol i bastit de cases cada cop millors en aquests aleshores nous carrers d'Arenys, son el resultat e l'embranzida econòmica que dona "carrera d'Amèrica" fins el segle XIX.

Però, com ja hem dit, al segle XIX, el declivi de la carrera d'Amèrica a tota la Costa, dona pas a una altra embranzida econòmica diferent. És la de la producció agrícola intensiva que, a Arenys de Mar, es dona des de les hortes dels deltes dels rials i les planes d'al·luvió guanyades al mar al llarg dels segles, com ho era, en el cas de casa, l'horta comprada pels Fané -procedents de Sant Vicenç- al delta del Rial de Valldemaria, als plans del Cabaió o la de Can Bomba –després Can Farra- comprada als anys 20 pel meu altre avi Miquel –procedent d'Arenys de Munt i els seus avis, també de Sant Vicenç- al Rial llarg. Les parts altes dels turons, sobre les hortes, eren les vinyes.

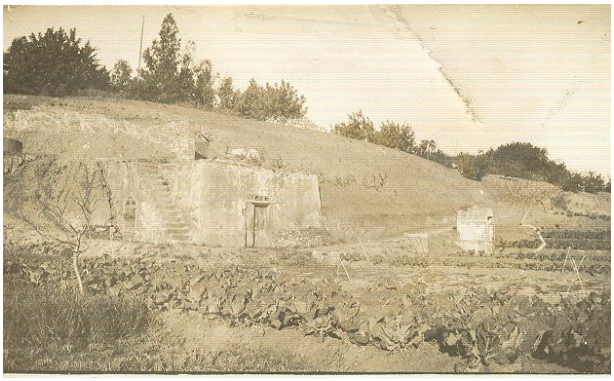

Si mirem enrere, en la història, no ens estranyarà que sota aquestes planes agrícoles costaneres, sovint hi trobem restes romanes de tota mena. També de Vil·les durant la "pax romana". Però la inseguretat d'èpoques posteriors fa que prop de la costa deixem de trobar-hi habitatges.

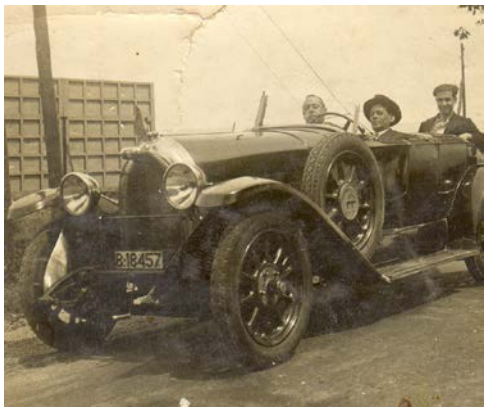
Efectivament, al front costaner, no hi trobem pas aquelles masies disseminades pel territori -dels segles XV al XVIII- que amb en tanta normalitat trobem a l'interior del nostre territori, com passa a Arenys de Munt, per exemple. De fet, gairebé fins el segle XX, a la ribera dels Arenys quasi totes les "cases de pagès" -de tots els rangs-, es concentren al Poblat de Mar, a la Parròquia de Santa Maria que esdevindria l'Arenys de Mar d'avui.

Els Fané -vinguts Sant Vicenç el segle XIX- com tots el pagesos, tenien, doncs, la seva "casa de pagès" al poblat –al Tossol, 19- mentre a l'horta, només hi havia una petita casa dita "la barraca" amb el pou i el safareig i a la vinya, -que també acabaria essent una horta en bona part- una altre barraca amb un altre pou i un altre safareig més moderns.

No és fins l'any 1940, en acabada la guerra, que els Fané bastiren la casa de l'Horta amb el nou habitatge per anant-hi a viure el meu avi amb els meus oncles –en Pepitu i la Tresita- Com ja he esmentat, l'avi Joan cedí als meus pares la casa del Tossol 19, on es mudaren amb mi, però ell, s'hi va reservar una habitació als baixos que -amb la calaixera , "els sants" i el llit de caoba que encara conservo-, recordo perfectament. De fet, mentre va tenir energia, la va usar aquesta habitació tots els caps de setmana i sempre que "tocava" anar a l'Ateneu –festes majors, carnaval, etc.-

<u>El Refugi del Tossol</u>

Als anys 40, tots els crios de la meva edat pertanyíem tribalment a algun carrer i, per tant, el carrer del Tossol era el meu carrer.

Efectivament, la meva primera guarderia va ser "Les Escolàpies", al final del carrer –si bé aleshores només s'hi entrava pel portal del carrer d'Amunt- i el meu col·legi de primària va ser "els Hermanos" del carrer de més amunt, el de Sant Pere.

Abans de l'era de l'automòbil, el carrer era com un pati comú de les cases que hi donaven, on els vespres d'estiu jugàvem la quitxalla a cuit-i-amagar mentre prenien la fresca les mestresses de casa tot "retallant" a qui no tinguessin al davant. El gran centre de trobada de tota la quitxalla del carrer, era però, "el Refugi", la casa que, anys mes tard- va comprar l'avi per als oncles, amb la venda de l'hort de baix.

Quan jugàvem al que en dèiem "a vistri", al Refugi, el que "parava" comptava fins a vint mentre els altres s'amagaven als portals. Tirava cap avall i ... Vistri en Miquel a "ca la Rossita"! Aquí t'enxampaven mol aviat perquè estava just al costat el Refugi. El mateix passava amb "Can Buch" –la casa de l'Antoni Pardo" "Can Gonzalez" o a casa meva.

A "Ca la Mallorquina" no ens anava massa bé per amagar-s'hi perquè sempre hi havia les dones prenent la fresca i es "xivaven". Millor a "Ca l'Hermínia".

La "fabriqueta de can Planes" sempre tenia la porta tancada i no ens servia. I Can Sitre estava massa avall. Millor a "ca la Mª Teresa".

Però si el que parava s'allunyava massa cap avall li podien sortir pel damunt els amagats a "Can Blanchar", a "Can Bosch" o a "Cal Sereno".

Be se'n deuen recordar de tot això L'Antoni Pardo, la Mª Rosa Juncà, l'Esteve Blanchar, l'Assumpció Tomàs, en Rafael. González i tots els altres. Total,... només ... en fa seixanta anys!!! de tot plegat

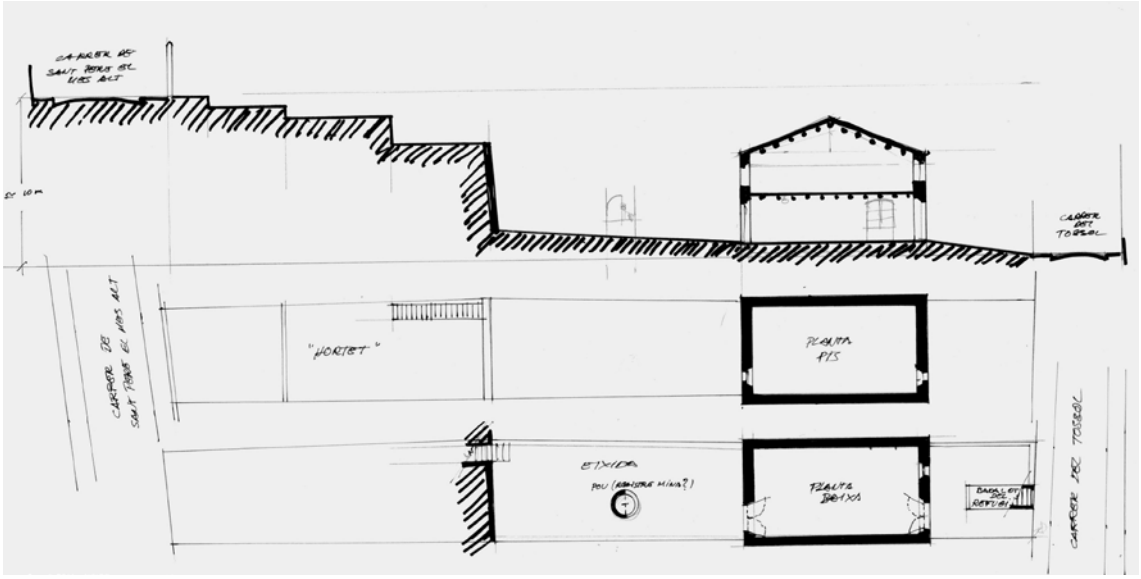
El refugi era, de fet, una escala d'accés a una llarga mina -que, segurament, servi de refugi quan la guerra- amb un badalot que als crios ens servia de tobogan. Estava situat al bell mig del pati del davant de la casa nº 30 del carrer.

La casa, estava mig en ruïnes i era fàcil d'entrar-hi. Era un prototip d'aquelles primitives cases senzilles que abans hem explicat. A l'edifici actual, en resta encara la fornícula de l'armari del menjador inserida al que resta de les velles parets que encara participen en el sosteniment de l'edifici.

Quan a la primera meitat dels anys seixanta, l'avi es ven "l'hort d'abaix" del Cabaió i amb el que en treu, compra aquesta finca del "refugi" del Tossol –que, de fet, va fins al carrer de Sant Pere els Mes Alt- per que els meus oncles i l'avi -ja molt gran- podessin tornar a viure al poble, es basteix l'actual casa de Tossol, 30.

La part de la finca que dona al carrer de Sant Pere, però, restà com a hortet fins al final dels anys 70 quan amb el canvi d'època que significava el definitiu fi de l'economia agrària i els corresponents canvis de formes de vida, es ven tota l'horta de Can Fané i amb els diners que se n'obtenen, es jubilen els dos germans i basteixen la casa de Sant Pere, 26, en Pepitu, l'àtic de la casa del Tossol, 19, en Benet.

De fet, jo vaig viure a Barcelona des de l'any 66 fins al 82 quan casat i amb les filles encara petites vaig tornar a viure i a treballar a Arenys de Mar, essent la casa del carrer Sant Pere la meva nova llar com ara ho és de la meva filla Cristina

Així, el corredor familiar d'escales i passadissos que creuant el carrer del Tossol va des de la casa mare del nº 19 -on els meus pares vivien- fins a la del número 26 del carrer de Sant Pere -on jo vivia amb la muller i les filles- passant per la casa del número 30 del Tossol .on vivien els oncles fou el corredor per on s'ha bellugat la meva historia familiar i un bon tros de la professional doncs després de morir els oncles, la casa del nº 30 del Tossol ha estat, fins recentment, el meu despatx professional.

El Tossol; El meu carrer

Us he explicat la història d'unes cases que he viscut, al Tossol, el meu carrer. Estic convençut de que aquesta mateixa història o una de ben semblant es podria ara explicar de moltes altres cases de la costa catalana, no només d'aquest carrer, simplement canviant els noms.

Son cases que, malgrat les seves modificacions i actualitzacions per a ser vives dins la societat moderna, encara mantenen algun tros on s'hi amaguen els bons fantasmes familiars de la seva història. Busqueu-los bé també a casa vostre perquè, amb amor i sense rancúnies, ben segur que els trobareu.

Arenys de Mar, maig de 2010
Miquel Fané

DESPATX D'ARQUITECTURA I URBANISME S.L.P.

Carretera de Barcelona, 34. (1º-3ª) 08302 Mataró (Barcelona) Tlf. 937989950
Fax. 937987282 fane@coac.net http://www.dauonline.com